

*Савіцький А.В.**к.е.н., доцент,**здобувач кафедри міжнародних економічних відносин,**Хмельницький національний університет**Savitskyi Andrii**Khmelnitskyi National University*

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДИКИ АВС-АНАЛІЗУ У ЗДІЙСНЕННІ МОНІТОРИНГУ ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ ЕКСПОРТООРІЄНТОВАНОГО ПІДПРИЄМСТВА

APPLICATION OF ABC-ANALYSIS METHODS IN MAKING MONITORING OF PROFITABILITY INDICATORS OF EXPORT-ORIENTED ENTERPRISE

Анотація. У статті досліджено застосування методики АВС-аналізу у здійсненні моніторингу показників прибутковості промислового підприємства, яке є суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності та функціонує як на внутрішньому, так і закордонному ринку. Виділено актуальність оцінки й аналізу показників прибутковості за сучасних умов розвитку ринкової економіки, лібералізації зовнішньоторговельних бар'єрів та посилення інтеграційних процесів. Обґрунтовано сутність, практичне значення та виділено переваги технології АВС-аналізу у здійсненні моніторингу показників прибутковості експортоорієнтованого виробника. Представлено прикладні аспекти інструментарію АВС-аналізу показників прибутковості на прикладі машинобудівного підприємства та побудовано кумулятивну криву отриманих результатів.

Ключові слова: моніторинг, показники прибутковості, інтеграційні процеси, експортоорієнтованість, АВС-аналіз.

Постановка проблеми. Сьогодні проблеми деталізованого дослідження ринку стають дедалі актуальнішими у процесі планування і формування кращих фінансових результатів промислового виробника, а особливо тоді, коли йдеться про умови посиленої конкуренції в рамках правил поглибленої Зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом. Чим більше підприємства зможуть бути інтегрованими до європейських структур, тим більше матимуть можливостей до підвищення прибутковості, а правильний підхід до моніторингу її поточного стану дасть змогу оцінити позитивні сторони, переваги та ризики для майбутніх періодів. Через те зазначена тематика дослідження є досить актуальною та своєчасною, оскільки керівники підприємств повинні розуміти свій потенціал прибутковості для розроблення належних управлінських рішень щодо організації подальшої діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам аналізу та оцінки поточного і прогнозного станів економічної діяльності підприємства, його показників прибутковості, а також функціонування в рамках посилення інтеграційних процесів присвячено значку кількість наукових праць таких учених,

економістів та дослідників, як: О.С. Бородіна та Т.С. Шабатура [1; 2], які обґрунтували значення і принцип комплементарного підходу під час здійснення економічних досліджень; Б.В. Погріщук та О.І. Марченко, які дослідили сучасні аспекти планування прибутку, сукупного доходу і рентабельності [3]; С.В. Корягіна та М.В. Корягін, котрі конкретизували значення АВС-аналізу під час здійснення економічних розрахунків [4]; І.В. Руденко, Т.В. Польова та К.О. Твердохліб, які охарактеризували підхід до здійснення аналізу раціональності формування матеріальних оборотних активів підприємства [5].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Разом із тим невирішеними проблемами залишаються ті, які стосуються загального моніторингу наявної структури показників прибутковості та обґрунтування їхнього впливу на подальшу діяльність підприємства за умов розвитку євроінтеграційних процесів та його виходу на закордонний ринок.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є виділення значення та представлення практичного застосування методики АВС-аналізу у здійсненні моніторингу показників прибутковості експортоорієнтованого підприємства.

Виклад основного матеріалу. За сучасних умов динамічності ринкових змін і конкуренції промислового виробника повинен приділити значну увагу аналізу можливостей та виявленню резервів підвищення його прибутковості. Для експортоорієнтованих підприємств такі процеси не є досить простими, оскільки за умов функціонування в рамках ЗВТ+ необхідно врахувати досить велику кількість економічних чинників, що зумовлюють величину їхнього прибутку. Коливання курсів валют, ускладнення прозорості процедур переміщення продукції через митний кордон та поява нових виробників на цільовому сегменті ринку спонукають вітчизняних виробників до постійного пошуку нових методів і підходів до аналізу їхніх фінансових результатів. На нашу думку, важливим інструментарієм таких процесів мають стати:

– моніторинг показників окремих складників структури управління прибутковістю та визначення взаємозв'язку з найбільш витратними статтями кошторису;

– обґрунтування можливих резервів підвищення прибутковості на основі порівняння темпів зростання виділених показників;

– формування системи індексів експортного потенціалу, що сигналізують про внутрішні можливості підприємства отримати більший прибуток.

Як засвідчує практика, сьогодні вчені та дослідники по-різному бачать процес здійснення моніторингу показників, оскільки кожен суб'єкт господарювання самостійно вибирає той чи інший підхід до відслідковування та аналізу конкретних даних. На нашу думку, це зумовлено потребою адаптації діяльності підприємства до вимог зовнішнього середовища і ринку. У разі експортоорієнтованих підприємств машинобудівної галузі вдалий інструментарій моніторингу їхньої прибутковості дасть змогу не тільки зрозуміти, які проблеми виникають на етапі формування кінцевих фінансових результатів, а й визначити стан окремих процесів, що характеризують межі зовнішньоторговельних операцій.

Виходячи з того, що моніторинг прибутковості напряму стосується аналізу стану окремих показників фінансової звітності, сутність його методів і підходів слід розуміти через поняття фінансового контролю, який передбачає здійснення безперервного науково обґрунтованого діагностично-прогностичного відслідковування даних, а також аналізу і прогнозування змін фінансової діяльності підприємства [6]. Фінансовий контроль як складник фінансового моніторингу забезпечує інформацією про можливості досягнення виробником фінансової стійкості, яка, своєю чергою, є одним із ключових елементів досягнення прибуткового стану підприємства, його утримання і підвищення.

Керуючись тим, що моніторинг показників прибутковості дає можливість отримати і сформувати окремі масиви фінансової інформації, які необхідно врахувати під час розроблення подальших управлінських рішень щодо функціонування підприємства на внутрішньому ринку, а також активізації його експортних операцій на зовнішньому, на авторське бачення, доцільно звернути увагу на методику АВС-аналізу як широко розповсюдженого методу оцінювання даних організації. Здебільшого такий метод використовується у діяльності торговельних підприємств, де йдеться про управління продажами, проте безліч дослідників та економістів адаптують його підходи і до практики інших галузей, самостійних процесів, кошторисів витрат тощо.

Передусім це пов'язано з тим, що зазначений метод є досить зручним у використанні та дає змогу проаналізувати дані будь-якої структури господарської діяльності організації без урахування окремих нормативних значень. На нашу думку, це є важливою перевагою за умови виникнення потреби у здійсненні моніторингу фактичних показників, що мають розсіяний характер, є різнобічними та взаємодоповнюючими.

Окрім того, такий підхід до моніторингу прибутковості слугуватиме інструментом виділення окремих показників, які на основі фактичних даних більшою мірою можуть проявити тенденцію до додатного впливу в майбутньому періоді. Такі показники відображатимуть властивості підприємства формувати потенціал підвищення прибутковості, а отже, будуть доцільними до врахування під час розроблення і прийняття управлінських рішень у майбутніх періодах функціонування. Для експортоорієнтованих підприємств здебільшого необхідно звертати увагу на ті показники прибутковості, які напряму залежать від додатного ефекту їхніх зовнішньоекономічних операцій.

З огляду на те, що експортна діяльність досить тісно пов'язана з пошуком кращих ресурсів, які за своєю якістю відповідають вимогам виробництва за міжнародними стандартами,

АВС-аналіз дасть змогу визначити прояв їхньої активності та забезпечити процес управління ними. Важливим є й те, що різні показники прибутковості можуть по-різному проявляти свою активність у формуванні загального рівня прибутковості та їхнього внеску в експортну діяльність підприємства.

Якщо такі показники звести в єдину структуру, їх загальною рисою буде комплементарність [1; 2], яка, відповідно до постулатів мікроекономічного аналізу, свідчить про взаємодоповнюваність. У разі моніторингу прибутковості на основі методики АВС-аналізу досліджувані показники є взаємозумовленими у формуванні їхніх вхідних значень та у фінансовій звітності підприємств розраховуються згідно з частками один одного.

Перед тим як охарактеризувати алгоритм моніторингу показників прибутковості з використанням методики АВС-аналізу, обґрунтуємо таке:

1. АВС-аналіз є універсальною методикою категоризації, в основі якої лежить принцип Парето.

2. Здійснюючи АВС-аналіз, кожен економіст та аналітик підприємства повинен розуміти, що його підходи є інструментом для прийняття управлінських рішень щодо зосередження уваги на найбільш інтенсивних зонах прибутковості, які визначаються ступенем частки досліджуваних показників у їх загальній структурі.

3. АВС-аналіз є статистично-аналітичним методом, який адаптується відповідно до можливостей підприємства надавати дані про окремий виробничий процес чи економічне явище, а також потреби у проведенні їх фінансового контролю.

4. АВС-аналіз показників прибутковості слід проводити у разі перегляду стратегії виробництва, освоєння нових сегментів збуту, підписання зовнішньоторговельних контрактів та пристосування до умов ринкових змін. Також аналіз буде доречним під час формування середньотермінового (річного) плану виробництва і прогнозування його прибутків.

5. Для показників прибутковості сутність методики буде полягати у можливості їх поділу на декілька груп, а саме:

– група А відображає найбільш інтенсивну позицію прояву показників у загальному рівні прибутковості (відповідає 80% частки у загальній структурі та становить високий потенціал);

– група В відображає позицію середньої значимості (відповідає 15% частки у загальній структурі та становить опосередкований потенціал);

– група С відображає низьку значимість (відповідає 5% частки у загальній структурі та становить низький потенціал) [3; 4; 5, с. 199–205; 7–10].

На нашу думку, переваги застосування методики АВС-аналізу для моніторингу підвищення прибутковості експортоорієнтованого підприємства полягають у такому:

1. Визначення пріоритетних напрямів у підвищенні прибутковості та експортній орієнтації.

2. Забезпечення загального розуміння фактичного стану продуктивності праці в окремих підрозділах та виявлення потреби в її стимулюванні.

3. Визначення пріоритетних зон для інвестування, перерозподілу коштів, збалансування витрат та ресурсів.

4. Підвищення економічного контролю та економічної безпеки підприємства.

5. Підвищення ефективності виробництва та досягнення економії часу.

6. Визначення меж роботи окремих функціональних підрозділів.

ABC-аналіз показників прибутковості машинобудівного досліджуваного підприємства, 2018 р.

№	Показник	Тис грн	Частка в загальній структурі, %	Частка в загальній структурі зростаючими темпами, %	Група ABC
1	2	3	4	5	6
ПАТ «Укрелектроапарат»					
1	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	613645	52,55	52,55	A
2	Валовий прибуток	165758	14,19	66,74	A
3	Прибуток до оподаткування	109673	9,39	76,13	A
4	Чистий прибуток	87334	7,48	83,61	B
5	Чистий рух коштів від операційної діяльності	63892	5,47	89,08	B
6	Чистий рух коштів від фінансової діяльності	63892	5,47	94,55	B
7	Надходження від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	63492	5,44	99,99	C
8	Інші фінансові доходи	102	0,01	100,00	C
	Загальна сума показників прибутковості	1167788	100,00		

Джерело: складено автором на основі фінансової звітності підприємства [11]

7. Використання результатів аналізу у формуванні та зміні експортної стратегії розвитку, а також системи управління прибутковістю підприємства.

Виходячи із цього, алгоритм ABC-аналізу показників прибутковості слід навести на прикладі емпіричного методу та у послідовності таких етапів, як:

1. Вибір показників прибутковості для аналізу.
2. Виключення показників, які відображають від'ємне значення та безбитковість.
3. Обрахунок суми загальної структури показників, визначення їхньої відсоткової частки та ранжування у порядку більшої величини.
4. Визначення частки показників зростаючим темпом.
5. Присвоєння показникам категорії ABC відповідно до ступеня їх інтенсивної позиції у загальній структурі прибутковості, яка відображається величиною частки зростаючим темпом за співвідношенням 80% / 15% / 5% [3; 4; 5, с. 199–205; 7–10].

За базу прикладної частини дослідження було вибрано ПАТ «Укрелектроапарат», яке є промисловим виробником машинобудівної галузі Хмельницької області, активно працює над відтворенням, обслуговуванням та вдосконаленням пропонованої продукції як на внутрішній, так і закордонний ринки збуту.

Підприємство виробляє силові та комплектні трансформаторні підстанції для промислової сонячної енергетики.

У табл. 1 наведено результати ABC-аналізу показників прибутковості досліджуваного підприємства відповідно до їх можливої вибірки за додатними значеннями та обрахованої загальної структури наявної прибутковості.

Згідно з табл. 1, у діяльності досліджуваного підприємства 80% усієї структури прибутковості припадає на такі показники, як: чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), валовий прибуток, прибуток до оподаткування та надходження від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). На нашу думку, наведена вибірка тісно переплітається з поняттям того, що підприємство є експортоорієнтованим та у підвищенні своїх фінансових результатів повною мірою опирається на отримання вищого доходу від реалізації продукції на зовнішніх ринках, а отже, зазнає впливу від зміни вартості імпортованої сировини, внутрішнього і митного оподаткування та збільшення величини ймовірного виторгу на різних сегментах збуту.

Виходячи зі змісту методики визначення показників, які були виділені за результатами ABC-аналізу, слід уважати, що з метою досягнення належного рівня прибутковості виробник використовує виважену витратну політику, яка дає змогу знижувати собівартість продукції, втримувати вигідні цінові пози-

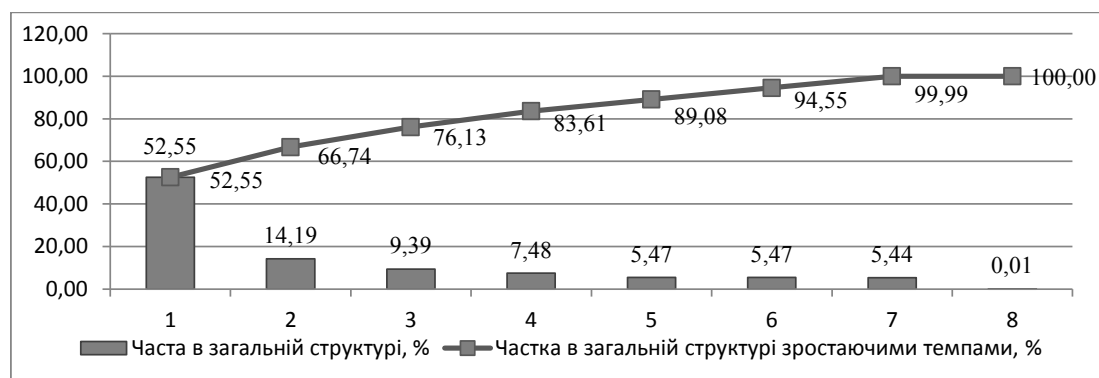

Рис. 1. Кумулятивна крива результатів ABC-аналізу показників прибутковості ПАТ «Укрелектроапарат», 2018 р., %

Джерело: побудовано автором на основі розрахунків табл. 1 (показники 1–8)

ції під час підписання зовнішньоторговельних контрактів та не зазнавати збиткового впливу з боку підвищення податків, що вираховуються після реалізації.

Із використанням баз Microsoft Excel за принципом Парето було побудовано кумулятивну криву результатів ABC-аналізу показників прибутковості досліджуваного підприємства (рис. 1).

Як видно з рис. 1, найбільшу частку у поточному стані загальної структури прибутковості ПАТ «Укрелектроапарат» становить чистий дохід від реалізації продукції, який дорівнює 52,55%. Поряд із цим вагомим показником є валовий прибуток, що фіксує 14,19% питомої ваги. Найнижчий внесок у поточний стан структури прибутковості підприємства відображає величина інших фінансових доходів – 0,01%.

Висновки і пропозиції. Отже, як показують вищенаведені дослідження, моніторинг показників прибутковості у діяльності промислового підприємства дасть змогу не тільки оцінити поточний стан його можливостей щодо отримання більшої величини прибутку, а й сконцентрувати увагу на пріоритетних характеристиках його підвищення. Використання підходів технології ABC-аналізу дало змогу виділити те, що найбільш прийнятним орієнтиром для підприємства, яке спрямоване на зовнішньоторговельну співпрацю із закордонним ринком, є показник чистого доходу від реалізації продукції. Це обгрунтовується тим, що за умов впливу інтеграційних процесів, трансформації економіки та інфляції зазначений показник є більш динамічним порівняно з частками руху коштів від операційної і фінансової діяльності. Якщо вітчизняний виробник має на меті досягнути вищого рівня прибутковості, управлінські рішення його менеджменту мають бути спрямовані на використання можливостей зовнішнього середовища, збалансування витрат, урахування макроекономічних змін та посилення співробітництва з країнами – партнерами ЗВТ+.

Література:

1. Бородина О.С. Принцип компліментарності в міждисциплінарних дослідженнях економіки. *Економіка і прогнозування*. 2013. № 2. С. 47–58.
2. Шабатура Т.С. Формування економічного потенціалу підприємств у контексті комплементарного підходу. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 29. С. 317–323.
3. Погрішук Б.В., Марченко О.І. Планування прибутку, сукупного доходу і рентабельності. URL: https://pidruchniki.com/92390/finansii/planuvannya_pributku_sukupnogo_dohodu_rentabelnosti (дата звернення: 10.02.2020).
4. Корягіна С.В., Корягін М.В. ABC-XYZ-аналіз. URL: https://pidruchniki.com/1967060363074/marketing/abc-xy_analiz (дата звернення: 12.02.2020).

Анотація. В статті досліджено застосування методики ABC-аналізу в здійсненні моніторингу показателів прибутковості промислового підприємства, яке є суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності і функціонує як на внутрішньому, так і на зарубіжному ринку. Виділено актуальність оцінки і аналізу показателів прибутковості в сучасних умовах розвитку ринкової економіки, лібералізації зовнішньоторговельних бар'єрів і посилення інтеграційних процесів. Обґрунтовано сутність, практичне значення і виділено переваги технології ABC-аналізу в здійсненні моніторингу показателів прибутковості експортноорієнтованого виробника. Представлено прикладні аспекти інструментарію ABC-аналізу показателів прибутковості на прикладі машинобудівного підприємства і побудовано кумулятивну криву отриманих результатів.

Ключові слова: моніторинг, показники прибутковості, інтеграційні процеси, експортноорієнтованість, ABC-аналіз.

5. Руденко І.В., Польова Т.В., Твердохліб К.О. Аналіз раціональності формування матеріальних оборотних активів підприємства. *Бізнес Інформ*. 2015. № 12. С. 198–205.
6. Фінансовий моніторинг. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Фінансовий_моніторинг (дата звернення: 10.02.2020).
7. ABC-аналіз: як провести аналіз ефективності клієнтської бази. URL: http://www.bbe.kiev.ua/db_method/abc_how_to.html (дата звернення: 12.02.2020).
8. ABC и XYZ: составление и анализ итоговой матрицы. URL: <http://www.rombcons.ru/stati/abc-i-xyz-sostavlenie-i-analiz-itogovoj-matritsy.html> (дата звернення: 12.02.2020).
9. ABC-анализ. URL: <https://allfi.biz/financialmanagement/WorkingCapitalManagement/abc-analiz.php> (дата звернення: 12.02.2020).
10. Многомерный ABC анализ. URL: https://www.cfin.ru/management/controlling/fsa/multivariate_analysis.shtml (дата звернення: 12.02.2020).
11. Офіційний сайт Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України (АРІФРУ). URL: <https://smida.gov.ua> (дата звернення: 20.02.2020).

References:

1. Borodina, O.S. (2013). The principle of complementarity in interdisciplinary studies of economics. *Ekonomika i prognozuvannya (Economy and Forecasting)*, 2, 47–58. (in Ukrainian)
2. Shabatura, T.S. (2019). Formation of enterprises' economic potential in the context of a complementary approach. *Infrastruktura rynku (Market Infrastructure)*, 29, 317–323. (in Ukrainian)
3. Pogrishuk, B.V. & Marchenko, O.I. *Planning for profit, cumulative revenue and profitability*. Retrieved from: https://pidruchniki.com/92390/finansii/planuvannya_pributku_sukupnogo_dohodu_rentabelnosti (in Ukrainian)
4. Koryagina, S.V. & Koryagin, M.V. *ABC-XYZ analysis*. Retrieved from: https://pidruchniki.com/1967060363074/marketing/abc-xy_analiz (in Ukrainian)
5. Rudenko, I.V., Polova, T.V., Tverdohlib, K.O. (2015). Analysis of rational formation of enterprise's tangible current assets. *Biznes-Inform (Business-Information)*, 12, 198–205. (in Ukrainian)
6. Financial monitoring. Retrieved from: https://uk.wikipedia.org/wiki/Finansovij_monitoring (in Ukrainian)
7. ABC analysis: how to analyze the effectiveness of the customer base. Retrieved from: http://www.bbe.kiev.ua/db_method/abc_how_to.html (in Russian)
8. ABC and XYZ: compilation and analysis of the final matrix. Retrieved from: <http://www.rombcons.ru/stati/abc-i-xyz-sostavlenie-i-analiz-itogovoj-matritsy.html> (in Russian)
9. ABC-analysis. Retrieved from: <https://allfi.biz/financialmanagement/WorkingCapitalManagement/abc-analiz.php> (in Russian)
10. Multivariate ABC analysis. Retrieved from: https://www.cfin.ru/management/controlling/fsa/multivariate_analysis.shtml (in Russian)
11. Ofitsijnyj sajt Agentstva z rozvytku infrastruktury fondovogo rynku Ukrayiny (ARIFRU). Retrieved from: <https://smida.gov.ua> (in Ukrainian)

Summary. The paper considers a methodical approach to monitoring the profitability indicators of industrial enterprise that operates both in the national and foreign markets. There was viewed the urgency of profitability indicators analysis making in the current conditions of market economy and integration processes development. There underlined the meaning of profitability management structure state monitoring, defining relation to the costs units, possible reserves finding, export potential indexes systems formation and level of internal opportunities to get more profit. There interpreted the essence of ABS-analysis technology usage in the process of profitability indicators monitoring. It empathized that ABS-analysis approaches in the meaning of profitability management connected to the function of financial control, facing the market changes, as well as diagnostic and foreseeing tracking of data. In order to explain practical importance of ABS-analysis approaches it characterized few advantages of its application that allow defining enterprise's profitable position through the structure of A, B and C group indicators shares. There presented the author's vision of ABS-analysis algorithm stages based on logic choice and positive rate of profitability indicators by the way of its structuring. There made practical application of profitability indicators ABS-analysis on the example of a machine-building enterprise that concerns evaluation of shares in the general structure of indicators, its growing rate and allocation by the 80/15/5 correlation. In order to detail further analysis, it was built a cumulative curve of the obtained results based on principle of Pareto. In the final stage of study it was made important conclusions for the successive activity of industrial enterprises and its potential to increase the profitability by the way of systemizing mutual consistency in export-orientation, financial results growth, internal and external market profit, raw material import costs, expenditure planning, cost of production, products prices, exchange rate and foreign trade agreements advantages.

Keywords: monitoring, profitability indicators, integration processes, export orientation, ABC analysis.